

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սկանտինաւիոյ հին քանաստեղծութիւնները :
(Տես երես 272)

Ինչեալ յօդուածին մէջ տեսանք Սկանտինաւիոյ դիցաբանութեան գըլխաւոր մասերը : Իայց այս ժողովուրդներուն հաւատքը այսչափին մէջ պարունակուած չէ, և իրենց դիցաբանութիւնը շատ աւելի ընդարձակ է, ինչպէս որ աւանդած կը տեսնենք Լատալի մէջ : Տասուերկու մեծ աստուածներէն ու տասուերկու մեծ աստուածուհիներէն զատ, բազմաթիւ երկրորդական աստուածներ ունէին, ու գերբնական արարածներ, ինչպէս հսկաներ ու գաճաճներ, որոնք Սկանտինաւիոյ բանաստեղծութեանց մէջ շատ կը մտնան ու մեծ մասն ունին մէջը : Իրենց դիցաբանական առասպելները անթիւ են, որոնք անշուշտ պատմական աւանդութիւններէ հանուած են. ասոնք աւելի մաքուր են քան զհարաւային ժողովրդոց առասպելները, բայց անոնց չափ երեւակայութիւն ու գիւտ չկայ ասոնց մէջ. որով յայտնի կը տեսնուի որ Յունաստանի ու Լատալիոյ մարդկանց արուեստն ու ախորժակը անծանօթ էր հիւսիսային երկիրներու վայրենի բնակիչներուն : Սակայն եթէ հիւսիսային և եթէ հարաւային երկիրներու, եթէ արևելքի և եթէ արևմուտքի վրայ դարձընելու ըլլանք աչուրնիս, զարմացած կը մնանք նկատելով թէ իւրաքանչիւր հեթանոս կրօնքի մարդիկ (ի բաց առեալ այս կրօնքներուն բարոյական սկզբունքները) երբոր իրենք իրենց միայն մնացեր են՝ ինչպիսի անտեղի ու ծիծաղական աստուածներ հնարեր են իրենց կըթեալ կամ անկիրթ մտքերէն, և ինչ անապաշտական կարծիքներու խառնիխուռն ու անմիաբան գէզեր ստեղծեր են, զորոնք բնական զգացմունքը, բարոյականն ու խիղճը կը մերժեն և կը դատապարտեն :

Հիւսիսային ժողովրդոց աստուած-

ներուն առ ծննդաբանութե գրութիւնը, զորն որ իրենց «*հալ*» ըսուած բանաստեղծները շինած յարմարացած էին արևելքէն եկած հաւատքի աւանդութիւններու վրայէն, մեծ ազդեցութիւն ըրաւ իրենց գրականութեան վրայ ու տիրեց անոր մէջ : Իայց Սկանտինաւիոյ մէջ, ինչպէս ուրիշ ամէն տեղ, կըթուութեան տարածուելուն գլխաւոր միջոցն ու միջնորդը բանաստեղծութիւնն եղաւ. և իրենց օրէնսդիր թագաւորները միշտ բանաստեղծութեամբ ջանացին ժողովրդեան պակսութիւնները ուղղել և իմաստութեան, փառաց ու առաքինութեան սէրը թափանցել տալ անոր սրտին մէջ : Իսածնուս օրինակ մը կրնայ ըլլալ Հալմաալ, այսինքն Խօսի վեճ կոչուած բարոյական գիրքը, որն որ կ'ըսուի թէ նոյն ինքն Ստինոս գրած ըլլայ : Իստ հիւսիսային օրէնսդիրը այնպիսի բարոյական սկզբունքներ կը սորվեցընէ մարդուս, որ կարծես թէ աստուածային շնչման օծութիւնը կայ վրանին : Հավամաալը բանաստեղծութիւն մըն է գրեթէ 120 տունով, որոնց մէջ պարունակուած է Սկանտինաւիացւոց ամբողջ բարոյականը, մանաւանդ թէ ըսենք՝ բոլոր ազգաց բարոյականը, որովհետեւ ասիկայ մի է, անփոփոխելի ու յաւիտենական՝ այն գերագոյն էակին պէս, որ զինքը մարդուս սրտին մէջ տնկած է : Հավամաալին պատուէրներէն մէկ քանին դնենք հոս, որոնք մեր Խօսքին ճշմարտութիւնը յայտնապէս ցուցընեն ընթերցողներուն :

«*Ոչ ինչ անանկ փնասակար է աշխարհքիս որդւոց, ինչպէս չափազանց գարեջուր խմելը. որովհետեւ որչափ որ մարդս շատ խմէ, այնչափ ալ բանականութիւնը կը կորսնցընէ : Դուացութեան թռչունը գինովներուն առջևը կ'երգէ ու անոնց հոգին կը գողնայ :*»

«*Թէ որ սուտ բարեկամի մը այցելութեան պիտի երթաս, զարտուղի ճամբաներ բռնէ. իսկ թէ որ ճշմարիտ բարեկամի մը կ'երթաս, ուղիղ ճամբան բռնէ :*»

၁. ၈၃. နေပြည်တော် - တောင်ကြီး -

Թոյլ կու տայ աստուածային բաժա-
կէն խմելու :

Վիշտեղեկութիւն կը գտնուի առա-
ջին սքալտներուն վրայ , մինչև գեղեց-
կագէս Հարութին Թագաւորութեան
օրերը , որ կը կառավարէր զՎորուեկիա
իններորդ դարուն : Միկայ իր արքու-
նիքը ժողովեց սքալտները , ու մեծ շը-
նորհքներով մեծարեց զանոնք : Արքոր
պատերազմի ժամանակ կը հասնէր , ա-
նոնք պատերազմի դաշտին վրայ չորս
կողմը բոլորած իբրև խնջոյից սրահնե-
րու մէջ՝ իրեն փառքը կ'երգէին : Հա-
րութին յաջորդներէն շատերը՝ իրենք
ալ սքալտ էին , և մեջերնին երևելիներ
ալ ելան : Սքալտները այնպիսի յար-
գութեամբ կը բռնէին իրենց բանա-
ստեղծական աւանդութիւններն որոնք
իրենց հօրերնէն իջած էին , որ երկար
ժամանակ քրիստոնէայ քարոզիչներու
վարդապետութիւններուն սաստիկ կեր-
պով ընդդիմացան : () Լաֆ Բ քրիստո-
նէայ Թագաւորը , որ անոնց դիցաբա-
նական յիշատակները կ'արհամարհէր ,
ոչ միայն չէր մերժեր իր արքունիքէն
սքալտները , հապա մանաւանդ Թէ ըն-
ծաներով կը քաշէր զիրենք հոն : Պա-
տերազմներու մէջ ամենէն մեծ աստի-
ճանները կու տար անոնց . « Վ'ուզեմ ,
կ'ըսէր իրենց , որ աչքով տեսածնիդ եր-
գէք և ոչ Թէ ուրիշներէն լսածնիդ » :
Ալ իր արքունեաց մէջ մեծ զուարճու-
թիւն էր իրեն աս պարզ ու ազդոյ եր-
գերը լսելը , որոնք անցեալ ժամանակ-
ներու փառաւոր յիշատակները կը զար-
թուցանէին իրեն մտքին մէջ :

Իայց հարկ էր որ ոտինական հա-
ւատքը ջնջուէր , ու անոր հետ միատեղ
սքալտներուն հին բանաստեղծութիւ-
նը : Վոյն ատենները գրականութեան
վրայ արշաւանք մը ընելով գէշ ախոր-
ժակը , գրաւեց բոլոր հիւսիսային ու
հարաւային Աւրոպան ու տիրեց անոր :
Մեկէն ետքը իւրաքանչիւր բան իրեն
անունովը չէին կոչեր . երկինքը սկսան
անուանել յարէ լեւոն , արեւ արեգակն ,
շաւիղ մեծ աստեղ . երկիրս՝ նաւ ծիւղի
վերայ դարձաւ . կրակը՝ եղբայր հողմ , և

Լեւոնի անպառաջ . ոսկին՝ ապառն Աստու-
ծոյ . ծովը՝ օղ երկրագնդոյ . գլուխը՝ դաշտ
հերայ . և արիւնը՝ լիճ վերայ , ու գինի
գիշարիչ Լեւոն : Միայն ի դժբաղդ վի-
ճակի մէջ ինկաւ Սկանտինաւիոյ բա-
նաստեղծութիւնը :

Մն ատեն՝ դիւցազներգական բարձր
բանաստեղծութեան , որ վիշէ կը կո-
չուէր , յաջորդեց սակա կամ շրոյշ Ը-
սուած քերթութիւնը : Սական շինող
բանաստեղծը երկրին աւանդութիւննե-
րը կ'առնէր , ու զինուորին վրանին կամ
երկրագործին խրճիթին տակ ժողովուած
իրիկուան ընկերութիւններուն՝ կը պատ-
մէր զանոնք , որոնք ցեղէ ցեղ կ'անցնին
իբրև հօրենական սրբազան ժառանգու-
թիւն մը , ու ամենամեծ յարգու-
թեամբ պահուելով՝ ոչ երբէք կ'այլայ-
լին : Սանաւորապէս Սալանտա մեծ
յարգի մէջ էին սակաները . և պատ-
ճառն ալ յայտնի է . ան մարդն որ աշ-
խարհքէս զատուած է ու առանձին
կ'ապրի , իրեն միսիթարութիւնն ու սը-
նունդն է անցեալ յիշատակներով զբա-
ղեցնել իր միտքը . և ահա այս կղզին
մարդկանցմէ բաժնուած է իրեն ծովե-
րովը : Մի ժողովուրդը , որն որ զրեթէ
օտար կը սեպէ իրմէն ուրիշ ժողովուրդ-
ները , պարծանօք մը կը յիշէ ան ժա-
մանակներն որ ինքը հիւսիսային ծովե-
րուն վրայ կ'իշխէր . ու ան սակաները
որ այս փառաւոր ժամանակները կը յի-
շեցնեն՝ ինչուան հիմա իրեն մտքին մէջ
տպաւորուած են : () Իրորդ մը չգտնուի
Սալանտայի մէջ՝ որ բերնուց չգիտնայ
Սկանտինաւիոյ երևելագոյն սքալտին ,
այսինքն Սէնեար Սոտարօք Տանիմար-
գայի Թագաւորին սական , որուն բոլոր
վարքը դիւցազներգութիւն մըն է Սղի
սականին կերպով : Մի սական , որուն
երկայնութիւնը Թող չտար մեզի որ
հոս դնենք զայն , կը լմննայ Սոտարօք
ծերուն մահուան երգովը , որ Մեզդիոյ
Ալի Թագաւորին իր բանտին մէջ լե-
ցուցած օձերուն խայթուածքներէն կը
մեռնի : Միս տաղը խիստ անուանի է
Սկանտինաւիոյ բանաստեղծութեանց
մէջ . և իր ամէն տունները այս բառերով

կը սկսին . « Պատերազմեցանք մենք սրբով , Իր անցեալ յաղթանակներն ու ներկայ թշուառութիւնը յիշելէն ետքը՝ ասանկ կը խօսի Սէնեար .

« Պատերազմեցանք մենք սրով : Բաւականի որդիքը իրենց պողովատիկ զէնքերովը մէկէն ՚ի մէկ կ'արթնցնէին պատերազմներու աստուածը , թէ որ գիտնային քաշած չարչարանքներս , թէ որ գիտնային որ ինչպէս օձերը կը կապեն կը կաշկանդեն զիս : Ես իմ որդւոցս մայր մը տուած եմ , որ զիւցազուններ ծնաւ աշխարհքիս :

« Պատերազմեցանք մենք սրով : Սահր մօտենալու վրայ է . օձերը սաստիկ զօրութեամբ կը սխմեն զիս . իժը սրտիս մէջ բնակած է : Կը յուսամ ես որ Սիտարի բարկութիւնը ծանրանայ Լիւնայ վրայ . կատաղութիւնը պիտի առնէ իմ տղաքս՝ երբոր իրենց հօրը մահը լսեն , ու իրենց երիտասարդական արիւնը հանգիստ պիտի չգտնայ՝ ինչուան որ իմ վրէժս չհանեն :

« Պատերազմեցանք մենք սրով : Յետունումէկ անգամ իմ տղաքս պատերազմի տարած եմ : Զէի կարծեր որ ինծմէ աւելի զօրաւոր մարդ մը գտնեմ : Բայց ամենեւին չեմ ցաւիր մեռնելուս վրայ : Ստինոսէն խրկուած աստուածուհիները կու գան փնտրուելու զիս : Ուրախ սրտով կ'երթամ պատրաստուած բազմոցներուն վրայ նստելու ու աստուածոց հետ գարեջուր խմելու : Կենացս ժամերը իրենց եղբը հասեր են . ծիծաղերես կը մեռնիմ ես ,» :

Կանայք ալ կը մտնեն՝ շատ սականելու մէջ , և իբրեւ իրենց եղբարց ու էրիկներուն հաւասար նկարագրուած են քաջութեան ու յանդգնութեան կողմանէ : Հերվարար-Սահան մատաղ օրիորդի մը պատմութիւն է , որ իր հօրը վրէժը հանելու համար՝ կ'երթայ անոր գերեզմանին վրայէն անոր սուրը կ'առնէ , ետքը կը վազէ թշնամւոյն դէմ , կը սպաննէ զան , ու յաղթական սուրը դարձեալ կը բերէ հօրը գերեզմանը : Արիշ սականի մը մէջ զարմանալի պատմութիւն մը կը պատմուի . Սոռնպիերկ

անունով Սուետիոյ թագաւորի մը աղջիկը՝ իր կանացի բնութեան հանգիստ ու խաղաղ վիճակը չտիրելով , զրահներ կը հագնի , ձի մը կը հեծնայ , ու պատերազմական կեանքի կը դիմէ : Եսոր հայրը գաւառի մը կառավարութիւնը իրեն ձեռքը կու տայ , ուր որ իր քաջասրտութիւնը պատուելու համար՝ թագաւորի անուն կու տային իրեն : Շատ իշխաններ եղան որ իրեն հարսանեացը ցանկացան . բայց օրիորդը իմացուց ամենուն՝ թէ ով որ զէնքը ձեռքը յաղթէ իրեն , անորը պիտի ըլլայ : Եսոնցմէ խել մը անձինք պատերազմելով իրեն հետ՝ յաղթութեան ու սպաննութեան : Արջապէս գտնուեցաւ մէկ քաջ մը , որ գերի ըրաւ զինքը . ան աւտեն աղջիկը դարձաւ իրեն հօրը քով , ու վար առնելով իր սաղաւարտն ու իր զէնքերը՝ ըսաւ անոր . « Եհա ետ կը դարձնեմ քեզի ան իշխանութիւնն որ ինձի տուեր էիր . կը հրաժարիմ ես ան փառքէն , որն որ կ'ուզէի ստանալ , ու դարձեալ կնիկ կը դառնամ ,» :

Հիալմարի սականին մէջ քաղցր ու փափուկ մեղամաղձ տխրութիւն մը կը տիրէ , որն որ շատ դժուարաւ կը գըտնուի Սկանտինաւիոյ բանաստեղծութեանց մէջ : Հիալմար , որ պատերազմի դաշտին վրայ ինկեր է , հառաչանք մը չարձկեր , ցաւ մը չցուցնէր աշխարհքիս կեանքը թողլուն վրայ . կը հանէ մատէն մատնի մը ու կու տայ իր մէկ բարեկամին՝ աղաչելով անոր որ իր նշանուած հարսին տանի զայն : Բարեկամը մէկէն ճամբայ կ'ելլայ , Կնկէպորկի առջև կը ներկայանայ , ու մատնին անոր ձեռքը կու տայ՝ առանց բառ մը զուրցելու : Այեղձ աղջիկը կը նայի մէյ մը անոր վրայ , կը ճանչնայ զան , ու կ'իշնայ կը մեռնի :

Սականերուն մեծ մասը՝ աս հիւսիսային ժողովրդոց բարոյական ու քաղաքական պատմութեան վրայ լոյս կու տան : Եսոնք թէպէտ առ երեսս տղոց վէպեր կ'երևնան , բայց խորին ու օգտակար մտածութիւններ կը բովանդակեն մէջերնին : — Սանեիւսսէն անու-

նով իսլանտացի մը ծանօթացուց իւր
րօպայի գիտուններուն՝ իսլանտացի, իւր
ուսկիոյ ու Տանիմարգայի հին սքալտ-
ները, որոնց բանաստեղծութիւնը ա-
ռանց օրինակի մը ու առանց հետեւ-
ողութեան մը ծնած է, և հիւսիսային
սրտերու զգացմունքները հիւսիսային
գաղափարներով կը բացատրէ:

ԱՔՍՈՐԵԱԼՆ ԶՈՓԻ

(Տես երես 235):

Հոնկէց աչուրները կը դարձնէր դի-
մացի ընդարձակութեանը վրայ: Աչ-
քին դիմացը կը պարզէին լշտեքեայ
դաշտերն, ու անոնց մէջ խոտոր շրջան-
ներով անցնող ու զանոնք ուռգող Սա-
րեայ գետը, որուն եզերքը ուռիներով
ու ժանտաթզենիով ծածկուած ըլլա-
լով, տեղ տեղ լայն արծաթէ խանձա-
րուրքի նման իր ընթացքը կը տեսնուէր:
Իսկ աջ կողմը փառաւոր յիշատակներով
ճոխացած Հրէաստանի լռին, անապատ
ու տխրերանգ լեռները կը տեսնուէին,
և դեռ կարծես թէ Վրիստոսի խաչը
վրանին կեցեր է: Անմիջապէս այս բեր-
րի ու արգաւանդ երկիրներէն անդին՝
ահագին ծովը կ'երևար, որուն եզերքը
հորիզոնին մէջ կորսուած էին. ու եր-
կինքը մէջը անդրադառնալով աւելի
մեծ կ'երևնար:

Արևը հորիզոնէն վար իջնալու վրայ
ըլլալով, շարժուն ջրերն ու երկնից կա-
պուտակը իր բոցովը կը լուսաւորէր. և
ամէն կողմ իր բոցափայլ ու ծիրանե-
գոյն լուսովը կը զարդարէր: Ալիքները,
լերանց գագաթները, երկիրս, բոլորն
ալ իր բոցակէզ ճառագայթներովը կը
բորբոքէր. անանկ որ կարծես թէ Մս-
տուծոյ ձեռքէն կրակէ նոր աշխարհք
մը դուրս ելեր էր:

Իայց Սարիամ բնութեան աս ամէն
գեղեցկութիւնները ալ առջինին պէս
չէր զգար. ամէն բան տխրական քողով
մը ծածկուած կ'երևար իրեն: Այն
ջրերուն գեղեցիկ ծածանմունքն իր սիր-

տը ալ չէին զուարթացնէր. անտար-
բեր աչքով մը կը նայէր ալեաց այն լու-
սափայլ աղեղներուն վրայ, որ կ'ամ-
բառնան, կը վազեն ու կ'աներևու-
թանան կուտակեալ ալեաց վրայ, կու-
րածն թիկունքներնէն հատուածակող-
մին շլացնող ճառագայթները ամէն դի-
ցողացնելով, մերթ ընկղմելով, մերթ
մէկմէկու բաղխելով՝ կայծ արձակելով:
Եթէ արևը ամպով մը ծածկուի, և
սեաւ ու անշարժ ծովը տխրազգեաց քօղ
մը զգենու, նման լացող այրիացելոյ
մը ցաւոյ քօղովը ծածկուած. և կամ
թէ ամպերը պատուելով յաղթական ու
ճառագայթարձակ դէմքը ցուցնէ, նը-
ման փեսայի մը որ իր առագաստէն կը
յառնէ, Սարեմայ համար մի և նոյն
բանն էր. ասոնց ամենուն վրայ ան-
տարբեր աչքով կը նայէր: Երկրուն
երևոյթը՝ արևուն յետին ճառագայթ-
ներէն հրդեհած, իրեն աչացն առջև
տխուր ու մեղամաղձիկ կերպարանք մը
կ'առնուր, կերպարանք մը մարդկեղէն
հոգւոյն, ու անոր ըղձիցն անչափու-
թեամբը, և անոնց անիմանալի անհաս-
տատութեամբը, անոր թափանցիկ պայ-
ծառութեամբը, ուր սիրողաբար եր-
կինքը կը հանգչի, մինչև որ կրից փո-
թորիկը չգայ ու զայն չմթափէ իր ե-
րագահաս բոցերովն ու դառն հեծե-
ծանքներովը, գաղտնածածուկ վշտե-
րովը, ցաւագին անձկութիւններովը,
ու անդունդներովը՝ ուր մարդկեղէն աչք
մը ոչ երբէք յատակը թափանցեր է, իր
սոսկալի մրրիկներովը, և յանկարծական
խաղաղանալովը, երբ Մստուծոյ մէկ
նայուածքը այն ամպերը պատառելով
գթութեամբ անոր վրայ գայ հանգչի:

— Ինչասանելի էութիւն, կը մտա-
ծէր Սարիամ՝ մահուանէ ուսեալ.
մարդուս աճիւնը և ոչ պզտի տղու մը
ափը կրնայ լեցնել, իսկ հոգին ծովէն
ալ ընդարձակ է. . . աշխարհքէս ալ
մեծ է, և ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ ա-
նոր պատկերն է, որն որ Մստուծոյ պատ-
կեր է: Եւ Սարիամ դժնդակ մտա-
ծութեան մէջ ընկղմեր էր, իրեն այն-
պէս կու գար թէ բոլոր անկեալ մարդ-